

Κ

Σφιγξ

Ενημερωτικό Δελτίο Ινστιτούτου Κλασικής Ψυχανάλυσης

Περιεχόμενα

- Τό αίνιγμα της “Σφίγγας”
[του Γιάννη Θεοδωρίδη]
- Η Χρήση της “Κρίσης” στην Υπηρεσία του Εαυτού
[του Βασιλείου Μασούτσου]
- Η διδασκαλία της Ψυχανάλυσης
[της Χρυσάνθης Μακρή]
- Η συμβολική διάσταση του έργου του Freud
[της Ελένης Δερβίση]
- Βιβλιοπαρουσίαση
[του Γιάννη Θεοδωρίδη]
- Βιβλιοπαρουσίαση
[του Κωνσταντίνου Τσώλη]
- Σεμινάριο μεταψυχολογίας
- Κύκλος θεωρητικών και κλινικών παρουσιάσεων
της Τετάρτης
- Εκπαιδευτικές και Κλινικές Δραστηριότητες 2016-2017
- Νέες Εκδόσεις
- Συνέδρια - Ημερίδες - Συμπόσια
- Παρουσίαση Βιβλίου

Επιστημονική Περιοδική Έκδοση

Ιδιοκτησία: Ινστιτούτο Κλασικής Ψυχανάλυσης (www.pschoanalysis.edu.gr)

Υπεύθυνος σύνταξης: Γιάννης Θεοδωρίδης

Συντακτική Επιτροπή: Γιάννης Θεοδωρίδης, Ελένη Δερβίση, Χρυσάνθη Μακρή

Συνεργάτες 1ου Τεύχους: Βασίλειος Μασούτσος, Γιάννης Θεοδωρίδης, Χρυσάνθη Μακρή,
Ελένη Δερβίση, Κωνσταντίνος Τσώλης

Εκτύπωση: Εκδόσεις Επέκεινα (www.epekeina-editions.com)

Το αίνιγμα της “Σφίγγας”

του Γιάννη Θεοδωρίδη

Ο Οιδίποδας, στο δρόμο της επιστροφής του προς τη Θήβα, συναντά την Σφίγγα που του θέτει το πρώτο αίνιγμά της: “Ποιο ον το πρωί στέκεται στα τέσσερα, το μεσημέρι στα δύο και το βράδυ στα τρία;” Ο Οιδίποδας λύνει τον γρίφο, απαντώντας: “Ο άνθρωπος”. Η Σφίγγα θέτει ένα δεύτερο ερώτημα. “Και τι είναι άνθρωπος;” Ο Οιδίποδας απαντά: “Εγώ”. Ουσιαστικά πρόκειται για μία και μοναδική ερώτηση που μπορεί να την απαντήσει μόνον ο πυρηνικός “αντιπρόσωπος” της ανθρώπινης ιδιότητας, ο ίδιος ο Οιδίποδας εντός του υποκειμένου. Η απάντηση είναι ταυτόχρονα εγωιστική, όπως θα έπρεπε, και αντιεγωιστική, όπως υποχρεούται, όταν το υποκείμενο δεν πεθαίνει πρόωρα. Άνθρωπος είναι το ον το οποίο αναπόφευκτα “πάσχει” από Οιδιπόδειο σύμπλεγμα και η πάθηση αυτή αποτελεί τον ενεργειακό αλλά και ψυχολογικά ανατομικό πυρήνα αυτής της ιδιαίτερης ταυτότητας. Η δυναμική της πατροκτονίας και της αιμομιξίας του υποκειμένου που “εκ των υστέρων” διαρκώς παλινδρομεί, όπως ακριβώς ο τραγικός ήρωας του Σοφοκλή που διαρκώς επιστρέφει, βρίσκεται στο ρεύμα κάθε ιδιαίτερης ανθρώπινης έκφανσης. Της πιο απλής και πιο σύνθετης, της πιο πρακτικής και πνευματικής, της αρρώστιας και της υγείας, της πιο υψηλής και πιο ταπεινής. Η παρακαταθήκη του συμπλέγματος, με τις πολλαπλές διαστάσεις της σχετικά με την “ψυχική οικονομία”, παρέχει τη διιδιωνική ενέργεια όλου του τόσο πλούσιου και ξεχωριστά ψυχικού ανθρώπινου σύμπαντος, συνδέοντας δυναμικά κάθε συμβολικό του “τόπο”. Ο αναπόφευκτος μονόδρομος προς τη “Θήβα της ζωής και του θανάτου” κάθε ανθρώπου περνά υποχρεωτικά από τη δυναμική του Οιδίποδα που είναι ταυτόχρονα ο Νάρκισσος, εφόσον ηδονίζεται επικρατητικά από τον θάνατο, και ο αντι-Νάρκισσος, εφόσον ηδονίζεται επικρατητικά μαζοχιστικά από τη ζωή σε ένα συγκρουσιακό και συνεργατικό ταυτόχρονα κράμα.

Άνθρωπος είναι λοιπόν το ον το οποίο έχει την τύχη και την ατυχία να πάσχει από Οιδιπόδειο σύμπλεγμα, μας λέει στο έργο του ο Φρόυντ και απαιτεί κάθε ψυχαναλυτική σκέψη, κάθε προσέγγιση οποιουδήποτε ζητήματος που τον αφορά να λογίζεται υπό αυτή την απαράβατη αρχή. Κάθε ψυχαναλυτική προσέγγιση που υποτιμά, παραβλέπει, παρερμηνεύει, δεν κατανοεί ή αγνοεί αυτή την αρχή απαντά εσφαλμένα ή αμυντικά στο αίνιγμα της Σφίγγας για το “ον” αλλά και για την ψυχανάλυση του “όντος”.

Η “Σφιγξ” θα είναι το ενημερωτικό φυλλάδιο των δραστηριοτήτων του Ινστιτούτου Κλασικής Ψυχανάλυσης αλλά και άλλων δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων με ψυχαναλυτικό ενδιαφέρον. Ταυτόχρονα θα επιχειρεί να κρατά το στίγμα της ψυχανάλυσης στην πυρηνική της ταυτότητα, όπως προσδιορίστηκε από τον Σίγκμουντ Φρόυντ και από άλλους σημαντικούς ψυχαναλυτές που ακολούθησαν, συμπληρώνοντας το έργο του. Στο πρώτο Φύλλο μαζί με τις δραστηριότητες του Ινστιτούτου, υπάρχουν κείμενα ψυχαναλυτικού ενδιαφέροντος της κ. Ελένης Δερβίση (Η συμβολική διάσταση του έργου του Freud), της κ. Χρυσάνθης Μακρή (Η διδασκαλία της ψυχανάλυσης) και του κ. Βασίλη Μασούτσου (Η χρήση της “κρίσης” στην υπηρεσία του εαυτού). Επίσης, παρουσιάζονται ιδιαίτερα δύο νέες εκδόσεις, *Η ανάπτυξη της ψυχανάλυσης* των Sandor Ferenci και Otto Rank και η *Μεταψυχολογία* του Βασιλείου Μασούτσου, από τους Γιάννη Θεοδωρίδη και Κώστα Τσώλη αντίστοιχα.

Η Χρήση της “Κρίσης” στην Υπηρεσία του Εαυτού

του Βασιλείου Μασούτσου

Είναι δύσκολο και εκ πρώτης όψεως ανέφικτο να ασχολείται ο ψυχαναλυτής σοβαρά μ’ ένα κοινωνικό ζήτημα. Μάλλον το αντίθετο είναι ο κανόνας. Η μόνη δικαιολογία όταν συμβαίνει κάτι τέτοιο μπορεί να προέλθει από την εξήγηση που δίνει ο Freud στο *Group Psychology and the Analysis of the Ego* (1921) όπου διαφαίνεται η καταστρεπτική δράση επί των δυναμικών δυνατοτήτων του ατόμου απ’ τον “ηγέτη” της κοινωνίας στην οποία ζει. Υπ’ αυτή την έννοια το κοινωνικό ζήτημα καθίσταται και πάλι μία ατομική

υπόθεση με σημείο αναφοράς αυτή τη φορά τον πολίτη, ο οποίος υποβάλλει τον εαυτό του στη διαίωσση της νηπιακής του ανάγκης να ταυτίζεται με τον “ηγέτη” του. Ο “ηγέτης” δεν φταίει σε τίποτα για την ανάγκη των μελών της κοινωνίας να τον ακολουθούν αποποιούμενοι τους εαυτού τους, των ικανοτήτων τους και της αυτονομίας ακόμη και στοιχειωδώς της σκέψης και των αισθημάτων τους. Αν κατηγορούσαμε τον “ηγέτη” -ένα άτομο το οποίο κατά τεκμήριο λειτουργεί τόσο ναρκισσιστικά- θα τον τοποθετούσαμε σε υψηλότερο επίπεδο από τον πολίτη που υπερέχει κατά πολύ των απωθημένων, ανασκλητικών ικανοτήτων απ’ εκείνες του “ηγέτη”. Συνεπώς οι κοινωνίες σε δημοκρατικά καθεστώτα δεν πάνε μπροστά ή πίσω από τον “ηγέτη” τους αλλά από την επιλογή που κάνουν οι πολίτες με βάση τις ψυχολογικές τους ανάγκες. Οι πολίτες που δεν θέλουν να εκφράζονται ελεύθερα επειδή είναι φοβισμένοι και παθητικά διακείμενοι προς τις ανάγκες τους εύκολα θα διαλέξουν έναν “ηγέτη” που θα τους προσφέρει ένα αλληλοπρόσαλλο κατασκεύασμα του μέλλοντός τους. Το γεγονός ότι μια τέτοια αλληλοπροσύνη μπορεί να διανθίζεται από ιδεολογικά επικαλύμματα δεν επιτρέπεται να αποπροσανατολίζει τον ψυχαναλυτή: η ιδεολογία έχει νόημα μόνον όταν προσθέτει μια νέα διάσταση λιβιδινικής ευκαιρίας για επένδυση στο άτομο. Όταν η ιδεολογία -προερχόμενη από τον “ηγέτη” ή από τον κάθε πολίτη χωριστά- είναι επανάληψη ενός διαρκώς επαναλαμβανόμενου και μονότονου διανοητικού σχηματισμού, αδυνατώ να αντιληφθώ σε τι μπορεί να εξυπηρετεί την κοινωνία πέραν από το να ξεγελάει την λίμπιντο ότι υπάρχει μια δήθεν-ευκαιρία εκτόνωσής της. Αυτό, κατά τη γνώμη, μου συνιστά την χειρότερη μορφή κοινωνικής “κρίσης”. Τότε το κλινικό αποτέλεσμα είναι η άσχημη ψευδαισθητική αντίληψη του υποκειμένου ότι οι ανάγκες του εξυπηρετούνται ενώ στην πραγματικότητα η κατάστασή του διαρκώς χειροτερεύει ψυχολογικά και κατ’ επέκταση οικονομικά. Έτσι οι άνθρωποι γίνονται παθητικοί, άβουλοι και φοβισμένοι! Ίσως στην Ελλάδα να υπάρχει η περιέργη αίσθηση ότι οι Ευρωπαίοι είναι “πλούσιοι”. Δεν γνωρίζω τι λένε οι οικονομολόγοι περί αυτού. Αυτό όμως το οποίον γνωρίζω εκ προσωπικής εμπειρίας είναι ότι η πλειοψηφία των ανθρώπων στην Ευρώπη -με όρους ελληνικού τρόπου ζωής- είναι αρκετά φτωχοί και αρκετά ευτυχισμένοι. Η διαφορά σ’ αυτές τις δημοκρατίες βασίζεται στη σκληρή αλήθεια πως δεν δέχονται “ηγέτες” να τους κυβερνούν αλλά “υπηρέτες”. Αναλογίζο-

μαι την εποχή που ο Ελληνικός λαός θα δεχτεί να φτιάχνει ο ίδιος ιδεολογίες μέσα από τα βιώματά του και την δημιουργική καθημερινότητά του τις οποίες θα τις επιβάλει στους “υπηρέτες” του, που στη συνέχεια θα είναι προθυμότατοι να τις υπηρετήσουν με πάθος ώστε να συμμετάσχουν κι αυτοί επί ίσοις όροις στο κοινωνικό γίγνεσθαι!

Μετά απ’ αυτό η κάθε οικονομική κρίση θά ‘ναι το έναυσμα κινητοποίησης των αισθημάτων και των αισθήσεων για αποφασιστική δράση και επιλογή “ηγετών” που θα ‘ναι έτοιμοι να συμμετάσχουν στην κοινωνία των πολιτών που ηγούνται χωρίς πολλά λόγια και βαρετές θεωρίες.

Η διδασκαλία της Ψυχανάληψης

της Χρυσάνθης Μακρή

Ο λόγος που υπάρχουν τόσες ψυχαναλυτικές εταιρείες – σχολές σε τόσα μέρη του κόσμου είναι γιατί γνωρίζουν ότι η ψυχανάληψη μπορεί να διδαχθεί. Η διαφορά τους, όμως, με τους άλλους εκπαιδευτικούς και ακαδημαϊκούς φορείς είναι ότι δεν ακολουθούν την συμβατική και ακαδημαϊκή έννοια του όρου διδασκαλία.

Αντιθέτως, ο μόνος τρόπος απόκτησης της ψυχαναλυτικής γνώσης και κατ’ επέκταση και της ψυχαναλυτικής επάρκειας είναι η ίδια η διεργασία της ψυχανάληψης, η οποία τελείται στο ψυχαναλυτικό δωμάτιο κατά τη διάρκεια της ψυχαναλυτικής συνεδρίας.

Αυτό συμβαίνει διότι η ψυχαναλυτική συνεδρία θα βοηθήσει τον εκπαιδευόμενο ψυχαναλυτή να αποσεξουαλικοποιήσει τα πάθη του και να αποφορτίσει τη δική του ψυχική δυσφορία ή και νόσο, τον τρόπο, δηλαδή, που επενδύει την λίμπιντο του, και σχετίζεται με τον εαυτό του και τα αντικείμενα. Στόχος είναι, στη συνέχεια, να καταφέρει να μετουσιώσει την απελευθερωμένη λιβιδινική ενέργεια που προκύπτει ως αποτέλεσμα, μέσα στο ευρύ φάσμα των ψυχαναλυτικών εννοιών, που παράλληλα του παρέχει η ψυχαναλυτική του εκπαίδευση με τη μελέτη της θεωρίας και την εποπτεία των κλινικών του περυσιατικών.

Η θεωρία της ψυχανάληψης είναι πια αρκετά εκτεταμένη και η μελέτη της απαραίτητη καθώς όχι μόνο διευρύνει το πεδίο γνώσης των εκπαιδευόμενων, αλλά παράλληλα ευαισθητοποιεί και προβληματίζει. Υπ' αυτή την έννοια ο εκπαιδευόμενος αντιδρά στη μελέτη του τόσο με μια σειρά διανοητικών ερωτημάτων, όπως είναι και λογικό και αναγκαίο για την μόρφωσή του, όσο και με σπινθήρες βαθύτερου προβληματισμού και δυσφορίας, αποτέλεσμα όχι πια της διανόησής του αλλά της ψυχικής του λειτουργίας, η διαδικασία επίλυσης και αποκατάστασης των οποίων μέσα στην ψυχαναλυτική συνεδρία είναι απαραίτητη για μια ουσιαστική κατάκτηση της γνώσης.

Επιπροσθέτως, η ψυχανάληψη αφορά σε μια θεωρία με εφαρμογές στο επίπεδο της κλινικής πράξης. Για αυτό τον λόγο είναι εμπλουτισμένη με πολύ συγκεκριμένες τεχνικές, η διδασκαλία και η πρακτική επεξεργασία των οποίων τελείται κατά τη διάρκεια της εποπτείας των κλινικών περιπτώσεων του εκπαιδευόμενου ψυχαναλυτή. Τέτοιες τεχνικές αφορούν, για παράδειγμα, στην τήρηση ενός σταθερού πλαισίου, στους ελεύθερους συνειρμούς του ασθενούς, στην ερμηνεία των ονείρων του, στην ερμηνεία της μεταβίβασής του, παρατηρώντας παράλληλα τον τρόπο που σχετίζεται ο ασθενής με τον εαυτό του, τους άλλους και την πραγματικότητα.

Προκειμένου να εφαρμοστούν σωστά αυτές οι τεχνικές ο εκπαιδευόμενος ψυχαναλυτής καλείται να λάβει υπ' όψιν του τη συγκεκριμένη ψυχική διαταραχή του κάθε ασθενούς του, τη σωστή χρονική στιγμή παρέμβασής του και κυρίως τον ίδιο του τον εαυτό, ο οποίος αν και εισπράττει τις πληροφορίες που του παρέχει ο ασθενής του με το μυαλό, εν τούτοις τις επεξεργάζεται και τις νοηματοδοτεί μέσα από τον ψυχισμό του. Ως εκ τούτου, η ώρα της ψυχαναλυτικής του συνεδρίας είναι για άλλον έναν λόγο απαραίτητη καθώς λειτουργεί με σκοπό να συγκολληθεί και να απαρτιώσει όλες αυτές τις επιμέρους πληροφορίες που συλλέγει ο εκπαιδευόμενος ψυχαναλυτής, σε ένα ενιαίο σύνολο γνώσης βαθιά ενδοψυχικό.

Εδώ, θα πρέπει να επισημανθεί ότι είναι απαραίτητο σε αυτό να συναινεί και ο εκπαιδευόμενος στην ψυχανάληψη, δηλαδή να διαισθάνεται ότι τις παρενέργειες των εγωτικών, αμυντικών του μηχανισμών δεν δύναται να τις διεργαστεί αποτελεσματικά, ούτε μόνος του, λόγω των αντι-

στάσεων του ψυχικού οργάνου να αποχωριστεί αυτόν τον ψευδαισθητικά ωφέλιμο τρόπο διαχείρισης των συγκρούσεών του, ούτε θεωρητικά και διανοητικά, καθώς οι εγωτικές άμυνες της εκλογίκευσης και της διανοητικοποίησης δεν μπορούν να συμβιβάσουν πραγματικά τις έντονες αντιθέσεις ανάμεσα στα ένστικτα από τα οποία κάποτε ένιωθε να κατακλύζεται το Εγώ και τις συνεπαγόμενες άμυνες που χρησιμοποιήσε εναντίον τους.

Το λειτουργικό μέσο είναι βιωματικό και επιτυγχάνεται με τη βοήθεια του καθρέφτη – αναλυτή του, η παρουσία του οποίου είναι απαραίτητη για να μην μπερδευτεί ή τρομάξει ο αναλυόμενος, όταν θα βλέπει στην ψυχαναλυτική συνεδρία – καθρέφτη πλευρές του εαυτού του, που λόγω αμυνών, αντιστάσεων και απωθήσεων δεν θα μπορεί να αναγνωρίσει ως δικές του, είτε βρίσκεται αντιμέτωπος με προ-οιδιποδειακές, είτε με οιδιποδειακές εκκρεμότητες. Μέσω προβλητικών ταυτίσεων και αποσεξουαλικοποιήσεων ο αναλυτής – καθρέφτης θα διαμορφώσει και θα διατυπώσει μια ερμηνεία, που στο ασφαλές ψυχαναλυτικό πλαίσιο θα στοχεύσει να παρακάμψει τις αντιστάσεις προοδευτικά και να φέρει μπροστά στο βλέμμα του αναλυόμενου την άλλη πλευρά του εαυτού του.

Έτσι, δια αυτής της οδού επιτυγχάνεται και αυτό που ενδιαφέρει την ψυχαναλυτική εκπαίδευση, δηλαδή, να αποφευχθεί ο γνωσιακός τρόπος κατανόησης των εννοιών της, καθώς πρόκειται για έννοιες ενδοψυχικές των οποίων ο αληθινός χαρακτήρας είναι δύσκολο να κατακτηθεί διανοητικά, όσο πιο εκτεταμένος είναι ο ασυνείδητος χώρος των απωθήσεων.

Επιπροσθέτως, επιτυγχάνεται και αυτό που ενδιαφέρει κάθε άνθρωπο, η δυνατότητα, δηλαδή, να οικοδομήσει μια ικανοποιητική σχέση ηρεμίας με τον εαυτό του, που θα καλύπτει τόσο την αρχή της ηδονής, όσο και την καλύτερη διαχείριση της ψυχικής του οικονομίας. Στην αντίθετη περίπτωση, κάθε οιδιποδειακή αλλά και προ-οιδιποδειακή εκκρεμότητα παραφυλάει και ενισχύεται.

Εν κατακλείδι, η ψυχαναλυτική εκπαίδευση είναι δυνατή, μέσω της φροϋδικής έννοιας του "εκ των υστέρων" κατά την ψυχαναλυτική συνεδρία, καθώς δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευόμενο αναλυτή να φτάσει στην οιδιπόδεια προβληματική του και να καταλήξει στην επι-

τυχή επίλυσή της διεργαζόμενος πολύ πρώιμες συγκρουσιακές καταστάσεις του ψυχισμού του, που ενδεχομένως να χαρακτηρίζονται από σχέσεις, αρνήσεις και εξιδανικεύσεις. Με αυτό τον τρόπο οι εγωτικοί του σχηματισμοί θα μπορέσουν να αποκτήσουν το εύρος και τη δύναμη να εμπεριέχουν τις πρώιμες ψυχωσικές εκφράσεις του εαυτού του, και εν τέλει να έρθει ο ίδιος σε επαφή με το τόσο πρώιμο σωματικό του εγώ, όπως και με τους πρώιμους πυρήνες των φαντασιώσεων του, όπου εκεί οικοδομείται ο υπόλοιπος ψυχισμός.

Κατακτώντας αυτό τον ενδοψυχικό, προηγούμενα ασυνείδητο χώρο, θα μπορεί να νοηματοδοτήσει, με τις κατάλληλες ερμηνείες, αντίστοιχο υλικό που έρχεται και από άλλους ανθρώπους, χωρίς να τον εμποδίζει πια ο ίδιος του ο ψυχισμός να το κάνει και θα μπορεί να καταστεί έτσι χρήσιμος και στους δικούς του ασθενείς.

Η συμβολική διάσταση του έργου του Freud

της Ελένης Δερβίση

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν γίνει διάφορες ερμηνευτικές προσεγγίσεις του έργου του Φρόυντ και των αρχών της ψυχαναλυτικής θεωρίας από επιστήμονες και ερευνητές. Στην προσπάθεια αυτή υπήρξαν πολλές αμφισβητήσεις και παρερμηνείες. Μεταξύ των αιτιών αυτών των παρερμηνειών ενδεικτικά συγκαταλέγονται: ο τεράστιος όγκος του έργου του ιδρυτή της ψυχανάλυσης, ο συμβολικός τρόπος γραφής του, η συνεχής ροή του έργου του που δεν επιτρέπει αποσπασματική ανάγνωση, ο τρόπος της ερμηνευτικής προσέγγισης των κειμένων και των εννοιών, όπως είναι ένας απόλυτα κυριολεκτικός τρόπος, οι ατελείς αναλύσεις ψυχαναλυτών κτλ. Στη συγκεκριμένη στήλη θα γίνει μια προσπάθεια προσέγγισης ορισμένων βασικών παρερμηνειών της ψυχαναλυτικής θεωρίας, όπως για παράδειγμα ότι ασχολείται με το παρελθόν, ότι απευθύνεται μόνο σε μια ελίτ ανθρώπων, ότι δεν βοηθάει στην επίλυση των προβλημάτων της πραγματικότητας των ατόμων, ότι δεν αποδεικνύεται επιστημονικά, ότι είναι πλέον ξεπερασμένα, κτλ. Συγκεκριμένα, θα ασχοληθούμε με θέματα, όπως τη συνάντηση της βιολογίας με

την ψυχανάλυση, την επιμονή του Φρόυντ να μην την ονομάζει επιστήμη, την “ψυχρή” στάση του ψυχαναλυτή, τη διαφορά μεταξύ ψυχοθεραπείας (δευτερογενούς διεργασίας) και ψυχανάλυσης (πρωτογενούς διεργασίας), κτλ.

Στο παρόν άρθρο, θα ξεκινήσουμε με ένα σημαντικό ζήτημα ανάγνωσης του έργου του Φρόυντ που δεν είναι άλλο από τον συμβολικό τρόπο γραφής του. Ολόκληρο το οικοδόμημα της Ψυχανάλυσης στηρίζεται στη χρήση των “συμβόλων”, αφού η ίδια η “ψυχανάλυση” είναι μία αμιγώς λεκτική επικοινωνία και μία τέτοια επικοινωνία είναι εκ προοιμίου επικοινωνία “συμβολικών” μορφών. Σύμφωνα με τους Laplanche & Pontalis (1981), στον όρο σύμβολο ο Φρόυντ διέκρινε δύο έννοιες, μία στενή και μία ευρεία. Αναλυτικότερα: Με την ευρεία έννοια του όρου, συμβολισμός είναι ο τρόπος έμμεσης “εικαστικής” αναπαράστασης ιδεών, ψυχικών συγκρούσεων και ασυνείδητων επιθυμιών, και μ’ αυτήν την έννοια μπορεί να θεωρηθεί συμβολικός κάθε υποκατάστατος σχηματισμός. Με τη στενή έννοια, συμβολισμός είναι ο τρόπος αναπαράστασης που χαρακτηρίζεται κυρίως από τη σταθερότητα της σχέσης σύμβολο-ασυνείδητο συμβολιζόμενο.

Κατά τον Freud, η ουσία του συμβολισμού βρίσκεται στην ύπαρξη σταθερής σχέσης μεταξύ του έκδηλου περιεχομένου και της μετάφρασής του, και δεν συναντάται μόνο στα όνειρα αλλά και σε ποικιλία άλλων περιοχών της έκφρασης (συμπτώματα, μύθοι, παραδόσεις, θρησκείες κτλ.). Παρόλο που τα σύμβολα που ανακάλυψε η Ψυχανάλυση είναι πολλά, το συμβολιζόμενο έχει ένα περιορισμένο πεδίο: το σώμα, τους γονείς και συγγενείς εξ’ αίματος, τη γέννηση, τον θάνατο, και κυρίως τη σεξουαλικότητα με προέκτασή της τη γύμνια. Έτσι, όταν ο Φρόυντ μιλάει π.χ. για “στοματικότητα”, δεν αναφέρεται στη βιολογική λειτουργία της πρόσληψης τροφής αλλά σε μια ψυχική διαδικασία αφομοίωσης ερεθισμάτων και εσωτερικεύσεων που θα μπορούσε να ξεκινούν από αναγκαιότητα και να καταλήγουν σε καταστροφικό “κατασπάραγμα”. Το ίδιο ισχύει για κάθε άλλη έννοια.

Μελετώντας την ψυχανάλυση, εντέλει είναι πολύ πιθανόν να είναι αληθινό το συμπέρασμα ότι κάθε κρίση περί της ψυχανάλυσης, μπορεί να έχει δημιουργική αξία, μόνο υπό τον όρο ότι το υποκείμενο έχει βιώσει, μέσω αυτής, τα ασυνείδητα δικά του συμβολικά γνωρίσματα.

Βιβλιοπαρουσίαση

του Γιάννη Θεοδωρίδη

Η ανάπτυξη της ψυχανάληψης
των Sándor Ferenczi και Otto Rank

Μετάφραση: Γιώργος Σαγκριώτης
Εκδόσεις Επέκεινα, Τρίκαλα 2012

Η ανάπτυξη της ψυχανάληψης των Otto Rank και Sándor Ferenczi είναι μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα έκδοση από τον οίκο “Επέκεινα” διότι πέραν της φροντισμένης επιμέλειας, φέρνει στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό ένα κείμενο που έχει το εξής ιδιαίτερο πλεονέκτημα: μπορεί και πρέπει να διαβαστεί με τρεις διαφορετικούς τρόπους.

Αρχικά αποτελεί ένα θεμελιώδες ψυχαναλυτικό κείμενο της πρώιμης περιόδου το οποίο περιγράφει την εξέλιξη της νέας ψυχολογίας στα πρώτα της βήματα έως και τον τρίτο δυισμό των ενστίκτων. Η διάρθρωση του κειμένου μπορεί να συσχετισθεί με τα γνωστά άρθρα “Για την ιστορία του ψυχαναλυτικού κινήματος” (S. Freud 1914 Standard Edition, τόμ. 14) και την “Αυτοβιογραφική μελέτη” (S. Freud 1925 [1924] Standard Edition, τόμ. 20), όπου παρουσιάζονται συνοπτικά τα βήματα που ακολούθησε και οι θεωρητικές μεταπτώσεις που είχε η νέα θεωρία και θεραπευτική μέθοδος. Ο πρώτος αυτός τρόπος δεν είναι απλά μια αφήγηση της ψυχαναλυτικής ιστορίας, αλλά επιχειρεί εκ των υστέρων να παρακολουθήσει τις μεταπτώσεις της θεωρίας και της θεραπευτικής πρακτικής. Χωρίς αυτό να λέγεται πουθενά, είναι σαν να παρακολουθούμε την ανακατασκευή των θεωριών μέσα από τις οιδιποδιακές τους ματαιώσεις και συγκρούσεις.

Ένας δεύτερος τρόπος ανάγνωσης είναι αυτός που παρακολουθεί τη φροϋδική σκέψη εν τη γενέσει της, κατά την πορεία της προς τα εμπρός, με τον τρόπο της ανάπτυξης αλλά και με στόχο την ανάπτυξη, καθώς είναι γραμμένο το 1922, με τους δύο συγγραφείς να είναι βασικά στελέχη του πρώτου ψυχαναλυτικού πυρήνα. Η “ανάπτυξη” που προτείνεται και στον τίτλο είναι μια προοπτική για ακόμα περισσότερη πρόοδο, όπως φαίνεται στο κείμενο, με υπαινιγμούς για νέες θεραπευτικές κατευθύνσεις με κέντρο την

“ενεργητικότητα”. Να μην ξεχνάμε άλλωστε πως η “ανάπτυξη του παιδιού” αποτέλεσε το κύριο πεδίο μελέτης της ψυχανάληψης για πολλά χρόνια έως και σήμερα μετά τον Φρόυντ.

Ο τρίτος τρόπος ανάγνωσης είναι αυτός κατά τον οποίο το κείμενο οφείλει να ιδωθεί το ίδιο ως ένα ψυχαναλυτικό φαινόμενο. Ο τελευταίος αυτός τρόπος βέβαια, οφείλει να υπάρχει σε κάθε ανεξαιρέτως ψυχαναλυτικό άρθρο, βιβλίο ή κείμενο καθώς ο νευρωτισμός δεν έχει σύνορα και η ιδεολογική ένταξη στην ψυχανάληψη δεν προκαλεί από μόνη της ανοσία στις αντιστάσεις, οι οποίες μπορεί να παρουσιαστούν εντός της ως Δούρειος ίππος, με τη μορφή καινοφανών και καλοθών κατά τα άλλα θεωριών. Μια επαναλαμβανόμενη ρυθμικά παραίτηση και προτροπή των συγγραφέων για “ενεργητικότητα” διατρέχει όλο το κείμενο ως το τέλος, υποδεικνύοντας έναν νέο δρόμο που οφείλει υποτίθεται να ακολουθήσει η ψυχανάληψη σε αντίθεση με τη διαμορφωμένη, όπως λέγεται, παθητικότητά της. Το ζήτημα αυτό θα μπορούσε να εκληφθεί ως ένα απλό θέμα τεχνικής και πρακτικής, αλλά ασφαλώς είναι κάτι πολύ πέραν αυτών. Προκύπτει συχνά ως μορφή άμυνας, ως μοιραία συνέπεια της συνταύτισης της αναπτυξιακής με την “εκ των υστέρων” αντίληψη για τη δημιουργία και σύσταση των ψυχολογικών φαινομένων. Προκύπτει από την εξομίωση του πρώτου με τον δεύτερο τρόπο ανάγνωσης. Η αθώα και τόσο γοητευτική “ενεργητικότητα”, στο βαθμό που υπακούει σε αυτή την συνταύτιση, αποτελεί και αυτή ένα σύμπτωμα της αντίστασης, και εφόσον επικρατεί, συντελεί σταδιακά στην άλωση εκ των έσω. Παρόμοιοι νεωτερισμοί αλλά και κάθε λογής διαφοροποιήσεις, καθόλου σπάνια σε μεταγενέστερα ψυχαναλυτικά κείμενα και θεωρήσεις, ενώ προτείνουν κάτι προς την πρόοδο της ψυχαναλυτικής γνώσης, ακολουθούν τη δυναμική των αντιστάσεων, ώστε στο τέλος ψυχανάληψη και ψυχοθεραπεία να είναι ταυτόσημες.

Αντίθετα, η ψυχαναλυτική κατανόηση της ανάπτυξης, διαφοροποιημένη από την “εκ των υστέρων”, είναι απαραίτητη για την πληρέστερη και κατά το δυνατόν μη αμυντική θεώρηση των ψυχικών φαινομένων προς όφελος όλων των τύπων ψυχοθεραπείας. Υπό την τριπλή αυτή οπτική, θεωρώ ότι το κείμενο μπορεί να συνεισφέρει στη βαθύτερη κατανόηση της ψυχανάληψης.

Βιβλιοπαρουσίαση

του Κωνσταντίνου Τσώλη

Μεταψυχολογία, τόμος 1
του Βασιλείου Μασούτσου

Πρόλογος: Παναγιώτης Σακελλαρόπουλος
Εκδόσεις Επέκεινα, Τρίκαλα 2016

Ο Βασίλειος Μασούτσος, ψυχίατρος-ψυχαναλυτής, διακεκριμένο μέλος ψυχαναλυτικών εταιριών (πλήρες μέλος της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης, του Βρετανικού Ψυχαναλυτικού Συμβουλίου, της Βρετανικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας, της Βρετανικής Ψυχοθεραπευτικής Ένωσης, Πρόεδρος και ιδρυτικό μέλος του Freud Forum, Πρόεδρος της Εκπαιδευτικής Επιτροπής του Ινστιτούτου Κλασικής Ψυχανάλυσης και εκδότης του περιοδικού του) εξέδωσε τον πρώτο τόμο του τετράτομου έργου του με τίτλο *Μεταψυχολογία* (Εκδόσεις Επέκεινα).

Η παρούσα μελέτη είναι η πρώτη στο είδος της παγκοσμίως και συγκεντρώνει, από μια αμιγώς μεταψυχολογική σκοπιά, όλο το έργο του ιδρυτή της ψυχανάλυσης Σ. Φρόυντ (1856-1939). Ο Β. Μασούτσος υπήρξε ο επόπτης μιας σεμιναριακής σειράς μεταψυχολογίας στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του Ινστιτούτου Κλασικής Ψυχανάλυσης. Στην αρχή μελετήθηκαν κείμενα του μεγάλου Γάλλου ψυχαναλυτή Jean Laplanche, με διαρκείς αναφορές στο έργο του Freud. Στη συνέχεια, μελετήθηκε το σύνολο του έργου του Φρόυντ, με ιδιαίτερη έμφαση στα αναρίθμητα μεταψυχολογικά θέματα που βρίσκονται διάσπαρτα στο έργο του και όχι μόνο σ' αυτή που ο ίδιος χαρακτήρισε ως Μεταψυχολογία (1915-1917).

Ο όρος Μεταψυχολογία επινοήθηκε από τον Φρόυντ για να υποδηλώσει την ψυχολογία που θεμελίωσε ο ίδιος στην περισσότερο θεωρητική της διάσταση. Τον επινόησε σε αντιστοιχία με τα "Μεταφυσικά" του Αριστοτέλη (το έργο αυτό έχει ως υπόθεση την πρώτη φιλοσοφία, δηλαδή την έρευνα περί των πρώτων αρχών και αιτιών, εκ των οποίων τα όντα αντλούν την ουσιαστική τους ύπαρξη). Στη Μεταψυχολογία ο Φρόυντ επεξεργάζεται ένα σύνολο εννοιολογικών μοντέλων, απομακρυσμένων από την κλινική

εμπειρία, όπως η περιγραφή ενός ψυχικού οργάνου που χωρίζεται σε ψυχικά συστήματα και η θεωρία των ενορμήσεων. Ο μοναδικός ορισμός του Φρόυντ για τη Μεταψυχολογία συνίσταται σε κάποιο εσωτερικό συσχετισμό των τριών ψυχικών παραμέτρων: Οικονομικής, δυναμικής και τοπογραφικής. Ο Β. Μασούτσος επιφυλάσσεται να δώσει τον ακριβή ορισμό της Μεταψυχολογίας προς το τέλος της μελέτης του συνοδικού έργου του Φρόυντ ώστε το νόημά του να αρχίσει να καθίσταται βαθμιαία αυτονόητο και ο φαινομενικά μυστηριώδης ορισμός του Φρόυντ να αποκτήσει ένα πρακτικό περιεχόμενο και περίγραμμα.

Η μελέτη του Β. Μασούτσου βάζει το ερώτημα εάν το έργο του Φρόυντ, και κατ' επέκταση το έργο κάθε ψυχαναλυτή, συμπυκνούνται στην επίλυση ενός και μοναδικού παράδοξου που συμβαίνει στον άνθρωπο και εάν επιλυθεί δίνει την κλινική απάντηση στο ψυχικό πρόβλημα κάθε αναλυόμενου. Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι μετά την αποτυχία του Φρόυντ σχετικά με το φιλόδοξο *Σχέδιο μιας Επιστημονικής Ψυχολογίας* (εκδόθηκε μετά τον θάνατό του) οτιδήποτε βρίσκεται εκτός του εγωτικού χώρου του υποκειμένου μπορεί να ερευνηθεί επιστημονικά και αξιόπιστα. Όμως, ό,τι βρίσκεται εντός του χώρου του υποκειμένου είναι αδύνατο να εξετασθεί αναμφισβήτητο από το ίδιο το υποκείμενο. Ο κάθε ψυχαναλυτής έχει μέσα του ένα αντικείμενο-ασθενή που μπορεί να εξετασθεί στην καλύτερη των περιπτώσεων από έναν ψυχαναλυτή.

Μετά όμως από τις *Μελέτες για την Υστερία* (1895) ο Φρόυντ ανακάλυψε βαθμιαία ότι οι δυσκολίες του εμπλέκονταν κλινικά ακόμη περισσότερο. Το ψυχικό όργανο έχει την τάση, κατά την ψυχανάλυση, να ταλαντεύεται και στη συνέχεια να παλινδρομεί και έτσι να χειροτερεύει η οργάνωσή του, χωρίς να μπορεί να σταθεροποιηθεί. Οι αποκαλούμενες "άμυνες" το καθιστούσαν εξαιρετικά ασταθές. Επιπλέον, με τη δημοσίευση της "Προκαταρκτικής Ανακοίνωσης" ο Φρόυντ και ο Breuer απέδειξαν ότι μόνο με τη χρήση του λόγου, των λέξεων και εννοιών, επέρχονταν η ίαση του ασθενή. Τα υστερικά συμπτώματα όμως επανέρχονταν σε χειρότερη μορφή.

Τότε, ο Φρόυντ έκανε τη δεύτερη μεγάλη του ανακάλυψη. Εάν ο ασθενής μπορούσε να βελτιωθεί μόνο προσωρινά, μήπως η μόνη του διαφορά από τον ψυχαναλυτή που τον παρατηρούσε ως εξωτερικό του αντικείμενο ήταν μόνο το

γεγονός ότι ο ψυχαναλυτής είχε μπορέσει να καταστεί ψυχικά σταθερός και μη ταλαντευόμενος; Αν κάτι τέτοιο ίσχυε, τότε ο Φρόυντ μετέτρεψε τον ψυχαναλυτή σε πρώην-ασθενή και συνεπώς το δίδυμο ασθενής-ψυχαναλυτής είχαν τεράστιες ομοιότητες μεταξύ τους, που από τη στιγμή που μπορούν να λεκτικοποιηθούν, οι δύο τους μετείχαν σε κοινές ασυνείδωτες εμπειρίες και βιώματα με εσωτερική ευστάθεια και σχετική ψυχική υγεία.

Η παρατήρηση αυτή του Φρόυντ, συνδυασμένη με την αυτο-ανάλυσή του, έφερε στο φως το γεγονός ότι όλα τα προβλήματα των ψυχαναλυτών και των ασθενών είχαν την ίδια ροπή. Έτσι, εκτόξευσε την κλινική του αποτελεσματικότητα και τις προοπτικές της ψυχανάλυσης σε δυσθεώρητα ύψη. Δηλαδή, το σημείο επί του οποίου το ψυχικό όργανο ήταν ικανοποιημένο να παλινδρομήσει λεκτικά και βιωματικά, προκειμένου να σταθεροποιηθεί επαρκώς και μόνιμα, ήταν αυτό το οποίο, εντός του συγκεκριμένου τόμου, αποκαλείται η “Μεγάλη του Παιδική Φαντασίωση” και ισοδυναμεί σε πολλά σημεία με την ανακάλυψη του Φρόυντ του “Οιδιπόδειου Συμπλέγματος”. Στον βαθμό που μπορούσε ο ασθενής, μέσα από τα κοινά στοιχεία ζωής που είχε με τον ψυχαναλυτή του, να πεισθεί ότι ο δεύτερος αναγνώριζε την τεράστια ψυχική ομοιότητά του με εκείνον, τότε τα συμπτώματά του εξαφανίζονταν μόνιμως. Αυτό μπορούσε να επιτευχθεί με τη διαπίστωση ότι ο ασθενής είχε τη μόνιμη τάση να αναζητά τη ρίζα των προβλημάτων του σε κάποιο μακρινό παρελθόν –τη «Μεγάλη Παιδική του Φαντασίωση»– έστω και αν αμυντικά ήθελε να δείχνει ότι τα προβλήματά του σχετίζονταν με τον παρόντα χρόνο, δηλαδή με οικονομικές δυσκολίες ή συναισθηματικές απογοητεύσεις.

Αν και αυτοί είναι οι βασικοί πυλώνες λειτουργίας του ψυχικού οργάνου, ο Φρόυντ θεώρησε ότι το έργο του δεν είχε εδραιωθεί επαρκώς. Στην πράξη ο ασθενής μπορούσε να γίνει υγιής, αλλά θα ήταν καθ’ όλα διαφορετικός από τον ψυχαναλυτή του. Και γι’ αυτό, ο Φρόυντ αφιέρωσε περίπου 16 ακόμη εκ των 23 τόμων του έργου του κατά βάση στη μελέτη του “Εγώ” και των ποιοτικών διαφορών, σε αντιδιαστολή με τις ποσοτικές διαφορές μεταξύ ασθενούς και ψυχαναλυτή ή υποκειμένου και αντικειμένου.

Το “Εγώ” εξετάζεται στους επόμενους τρεις τόμους της *Μεταψυχολογίας* οι οποίοι είναι υπό έκδοση. Όμως σχετικά με τον παρόντα τόμο

οφείλουμε να τονίσουμε ορισμένες λεπτομέρειες, οι οποίες είναι βασικής σημασίας για την κατανόησή του, αλλά και για την κατανόηση των τόμων που θα ακολουθήσουν:

α) Κάθε κατάσταση που δίνει την αίσθηση ικανοποίησης και βελτίωσης των συμπτωμάτων του ασθενή έχει έναν εκτονωτικό προς τα έξω χαρακτήρα και συνεπώς μπορεί ο ασθενής να βιώνει βελτίωση επανειλημμένως κατά τη διάρκεια της ανάλυσής του. Αυτό ονομάζεται τάση προς το “σημείο μηδέν”.

β) Η σταθεροποίηση της κατάστασης του ασθενή επέρχεται κατά τον τρόπο που αναγράφεται ανωτέρω και συνεπώς ο αναλυτής αναγνωρίζει την πορεία της ανάλυσης εκ του πλησιάζματος ή μη του “σημείου μηδέν”, που τελικά αντιστοιχεί στην προσέγγιση ή μη της “Μεγάλης Παιδικής Φαντασίωσης” με όλα να συνεπακόλουθιά της. Οι ψυχοθεραπευτικές, ακόμη και κάποιες ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις, αγνοούν αυτό το πρωταρχικό κριτήριο της επιτυχούς ή μη πορείας της ψυχαναλυτικής θεραπείας.

γ) Στον παρόντα τόμο γίνεται ευρύτατη αναφορά στις “Φαντασιώσεις”. Πράγματι, το ασυνείδητο του ασθενούς, σε συνάρτηση με το “Εγώ”, ανταποκρίνεται τόσο αυθόρμητα, αλλά ταυτόχρονα τόσο αμυντικά στις ερμηνείες του ψυχαναλυτή χωρίς να υπάρχει κανένα υλικό υπόβαθρο. Το ασυνείδητο αποτελείται από φαντασιωσικά δημιουργήματα που έχουν ως μοναδικό τους σκοπό τη σταθεροποίησή τους, η οποία προσδίδει ικανοποίηση επειδή αφήνει το εντύπωμα της γνώσης και την ψευδαίσθηση ότι η σταθερότητά τους μπορεί να είναι τόσο μεγάλη όσο το συνείδητό πιστεύει για τα υλικά πράγματα.

δ) Εξ’ όλων των πραγμάτων που στρέφονται προς τα έξω και προσδίδουν ικανοποίηση και προσέγγιση προς το “σημείο μηδέν” μόνο η σεξουαλική πράξη – ερωτική σχέση και τα παράγωγά της προσομοιάζουν με τη “Μεγάλη Παιδική Φαντασίωση”. Συνεπώς, τόσο ο ψυχαναλυτής, όσο και ο ασθενής, με ευκολία βρίσκουν σ’ αυτήν έτοιμο υπόβαθρο κατά την πορεία προς τη σφυρηλάτηση των δικών τους κοινών σημείων που ψάχνει η ψυχική τους ενέργεια (libido) προκειμένου να δεσμευτεί και να εξουδετερωθεί το περίσσειμα που τη χαρακτηρίζει.

ε) Έτσι, η μεταβίβαση και η αντιμεταβίβαση που περιέγραψε ο Φρόυντ συνιστούν τους κεντρι-

κούς φορείς μέσω των οποίων δρα η ερμηνεία του ψυχαναλυτή.

ζ) Τα δύο άκρα που έρχονται να συνδράμουν, άλλοτε επιτυχώς και άλλοτε ανεπιτυχώς, στην ισορροπία του ψυχικού οργάνου, είναι το “Ονειρο” και η “Καθημερινότητα”, με αντίστοιχες αναφορές τους είτε προς το εντελώς φανταστικό, είτε προς το εντελώς ρεαλιστικό επίπεδο. Ο ψυχαναλυτής κατά την ερμηνεία βρίσκει στην παλινδρομημένη κατάσταση του “Ονείρου” μια εξαιρετη ευκαιρία για την ανάδειξη του φανταστικού και του οιδιποδειακού στοιχείου του ασθενούς, υπό την προϋπόθεση ότι στον ίδιο αυτό έχει παύσει να αποτελεί προσωπική του δυσκολία.

Σεμινάριο μεταψυχολογίας

Τον Σεπτέμβριο του 2005 και με συχνότητα μιας συνάντησης κάθε εβδομάδα, ξεκίνησε στο Ινστιτούτο Κλασικής Ψυχανάλυσης ο κύκλος μελέτης σημαντικών κειμένων στο πλαίσιο της εμβάθυνσης της θεωρητικής γνώσης στην ψυχανάλυση πέραν των τυπικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων που παρέχει το Ινστιτούτο. Στα δύο πρώτα έτη μελετήθηκαν και παρουσιάστηκαν σε διαδοχικές συναντήσεις από τα μέλη του Ινστιτούτου τα έργα του Jean Laplanche *Life and Death in psychoanalysis* [1985] και *Essays on otherness* [1999]. Από τη συζήτηση επί των κειμένων κατά τον πρώτο κύκλο προέκυψε η ανάγκη και η απαίτηση στο πλαίσιο της μεταψυχολογικής κατανόησης να μελετηθούν και να συζητηθούν εκτενώς τα σχετικά κείμενα του Σ. Φρόυντ (“Papers on metapsychology” [1915]). Από τη μελέτη αυτή και καθώς η φροϋδική μεταψυχολογία εκτείνεται πολύ πέραν των γνωστών πέντε άρθρων με τον ομώνυμο τίτλο, προέκυψε η απαίτηση της συνολικής μελέτης του έργου του Φρόυντ. Μετά από μια πρώτη περίοδο επικέντρωσης επί των κειμένων με αναφορά στη σεξουαλικότητα, ακολουθήθηκε η χρονολογική σειρά της αρθρογραφίας του Φρόυντ, όπως αυτή παρατίθεται στην Standard Edition με την επιμέλεια του James Strachey. Είναι γνωστό στους μελετητές του έργου του Φρόυντ πως η χρονολογική ανάγνωση από μόνη

της, ανταποκρίνεται και αντιστοιχεί τρόπον τινά στην αναπτυξιακή πορεία της ψυχανάλυσης που δεν υπακούει στο πυρηνικό “εκ των υστέρων” πνεύμα της, που αποτελεί την ταυτότητά της. Βέβαια η παλινδρομη οπτική, όπως επιβάλλεται για να γίνει ουσιαστικά κατανοητό το κληροδότημα στην ψυχανάλυση, ήταν συνεχώς παρούσα. Τα κείμενα παρουσιάστηκαν μετά από προετοιμασία διαδοχικά από τα μέλη του Ινστιτούτου. Η συζήτηση προσέφερε σημαντικά στη σφαιρική κατανόηση του έργου του εμπνευστή της ψυχανάλυσης, η οποία είναι απαραίτητη για την αντίστοιχη κατανόηση και άλλων μορφών ή “σχολών” ψυχανάλυσεων. Μετά από περίπου οκτώ χρόνια γόνιμης δουλειάς ολοκληρώθηκε ο κύκλος της μεταψυχολογικής μελέτης του έργου του Φρόυντ. Από τον Σεπτέμβριο του 2016 το σεμινάριο της Τρίτης συνεχίζει με την ίδια συχνότητα, με εμβάθυνση στο έργο ενός από τους σημαντικότερους ψυχαναλυτές, του André Green. Το βιβλίο *The Fabric of Affect in the Psychoanalytic Discourse* [1999], ήταν το πρώτο στη σειρά αυτών των παρουσιάσεων, η μελέτη, παρουσίαση και συζήτηση επί του οποίου ολοκληρώθηκε με τη λήξη της ακαδημαϊκής χρονιάς. Ακολουθεί η μελέτη και παρουσίαση και άλλων σημαντικών έργων του ίδιου συγγραφέα, όπως *On Private Madness* [1997] (έναρξη από τον Σεπτέμβριο 2017), *Life narcissism, death narcissism* [2001], κ.ά.

Κύκλος θεωρητικών και κλινικών παρουσιάσεων της Τετάρτης

Ομιλία Τετάρτης 26 Οκτωβρίου 2016

«Η γυναίκα στα μάτια του Freud και στα μάτια του Καζαντζάκη. Ένας φόρος τιμής στη σχέση του με την ψυχανάλυση και κύρια με την Μαρία Βοναπάρτη, μαθήτριά του Freud».

[Αθηνά Βούλγαρη]

Περίληψη: (Μνήμη από καρδιάς για την επέτειο του θανάτου του στις 26 Οκτωβρίου 1957). Λιλι φου μου αρέσεις γιατί, ένα μονάχα λόγο λες τον πιο γυναικείο, τον πιο παντοδύναμο: “Πρόσταξε”. Τίποτα άλλο δεν χρειάζεται η γυναίκα. Και ένα ερώτημα: αλήθεια το πρόσταξε εδώ σημαίνει ενεργητικότητα ή παθητικότητα; Τι είναι

η γυναίκα στα μάτια του Καζαντζάκη ενεργητική ή παθητική; Το πρόσταξε για εμένα κρύβει ενέργεια, κάλεσμα, γίνε σάρκα. Ο ίδιος γράφει "Ολάνθιστος γκρεμός της γυναίκας το σώμα". Η ψυχή της γυναίκας είναι όπως η σάρκα της και αυτό δημιουργεί έναν βαθύ γκρεμό ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα γιατί η ψυχή του ανδρός έχει τη φωλιά του σαν τον αετό ψηλά στην κεφαλή του και της γυναίκας η ψυχή κλωσάει βαθιά στα δύο βυζιά της. Στο ερώτημα τι είναι τελικά στα μάτια του Καζαντζάκη η γυναίκα, παθητική ή ενεργητική, η απάντησή μου είναι ότι δεν ξέρω. Και αυτό γιατί η ενδοψυχική πραγματικότητα δεν είναι μονοσήμαντη. Ο δημιουργός, ο καλλιτέχνης καλείται να μετουσιώσει τα άγχη του, τιςσχάσεις του, τις ενορμήσεις του δυναμικά στο δημιούργημά του. Γράφει ο Καζαντζάκης: "Μέσα στο εφήμερο ραχοκόκαλο μου, δύο αιώνια ρεύματα ανεβοκατεβαίνουν. Μέσα στα σωθικά μου ένας άντρας και μια γυναίκα αγκαλιάζονται, μισούνται, παλεύουν". Ο άντρας πλантаμένος φωνάζει: "Να ξεπεράσω το νόμο, να συντρίψω τα κορμιά, να νικήσω τον θάνατο. Είμαι ο σπόρος. Είμαι όλο γάλα και ανάγκη. Κρατώ, σκληρώνω την πνοή. Δεν την αφήνω να πετάξει, μισώ τη φλόγα που ανεβαίνει. Είμαι η μήτρα. Αφουκράζουμε και τις δύο φωνές τους. Δικές μου είναι κι οι δύο και τις χαίρουμε και καμιά δεν αρνιέμαι". Και αυτό που ενώνει τις ματιές των δύο αντρών είναι ακριβώς το μοναδικό σκοτεινό σημείο, είναι το "θέλιν γυναίκα".

Ομιλία Τετάρτης 30 Νοεμβρίου 2016

«Κλινική Παρουσίαση: Οι παρεμβάσεις επί του ναρκισσισμού συνιστούν πηγή δυστυχίας, αλλά και ο ίδιος ο ναρκισσισμός αποτελεί ό,τι πιο επισφαλές για το άτομο, κλινικό παράδοξο».

[Ευτυχία Γυπαράκη]

Περίληψη: Η συναισθηματική φόρτιση της ναρκισσιστικής ικανοποίησης ισοδυναμεί με την ηδονή η οποία είναι εν πολλοίς πολλαπλά ανεσταλμένη από αυτή την ίδια τη λειτουργικότητα του ψυχικού οργάνου. Παρά ταύτα, στην περίπτωση των σοβαρών μεθοριακών διαταραχών η ευχαρίστηση και τα ηδονιστικά της υποκατάστατα δεν παύουν να λειτουργούν εντός του ψυχισμού, πεισματικά και ακατάπαστα. Γι' αυτό τον λόγο, σε παρόμοιες κλινικές περιπτώσεις, δεν αναφερόμαστε σε συμβιβασμό μεταξύ των μερών του ψυχικού οργάνου, αλλά σε προβολές και πολύ περισσότερο σε σχάσεις. Έτσι, ο μεθο-

ριακός ασθενής δύναται να κρατά μια διάσταση αμιγούς ανεξαρτησίας, την οποία αντιπαλεύεται ανεπιτυχώς το υπόλοιπο της ύπαρξής του.

Ομιλία Τετάρτης 25 Ιανουαρίου 2017

«Κλινική Παρουσίαση: Αν στην ψυχωτική διεργασία το συναίσθημα δεν είναι αποκομμένο από τη συνείδηση, ως θα ανεμένετο, τότε αυτό μπορεί να έχει υποκατασταθεί από το σύνολο του Εγώ του ασθενούς σε μία παραπλανητική Νεύρωση»

[Βασίλειος Μαούτσος]

Περίληψη: Η ψυχική διάσταση που ορίζει το είδος, την ποιότητα και την ποσότητα της εκάστοτε ψυχικής νόσου είναι το συναίσθημα το οποίον πάσχει στον τρόπο και στην πορεία της επένδυσής του επί του συνόλου του ψυχισμού. Αυτό ούτε είναι πάντοτε εμφανές αλλά ούτε καν χρειάζεται να βρίσκεται στο προσκήνιο, αφού οι άμυνες το ωθούν προς τα πίσω έτσι ώστε να επαυξάνονται οι συνθήκες αποδοχής και επικοινωνίας του Εγώ του ασθενούς από τον αναλυτή. Όλα αυτά γίνονται αυτομάτως. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση της ψυχωτικής διεργασίας –με την απίθανη βραδύτητα και την υπόγεια διαδρομή που την χαρακτηρίζει– το συναίσθημα ενώ καταστρέφει τα ψυχικά περιεχόμενα που αδυνατεί να συντονίσει, συγχρόνως δίδεται σ' αυτές τις εν πολλοίς άχρηστες αντιπροσωπεύσεις ο χρόνος να οργανωθούν προκειμένου να περισωθεί ό,τι μπορεί. Ως τελικό αποτέλεσμα, θα εμφανιστεί, πέραν της τυπικής εικόνας αποσπασματικής επικοινωνίας του ασθενούς, και μια ψευδής παρουσία κάποιας μορφής ψυχικής υγείας. Συμβαίνει δε αυτό εξαιτίας ενός δευτερογενούς εγωτικού σχηματισμού που έχει στάκτως επικαλύψει τις σοβαρές ατέλειες που έχουν δημιουργηθεί και τα συντρίμια του έχουν πάρει τη θέση του απλού και απροσχημάτιστου συναισθηματικού αυθορμητισμού.

Ομιλία Τετάρτης 22 Φεβρουαρίου 2017

«Γλώσσα, το ανθρώπινο σύμπαν»

[Μαρία Τσιλιβίγκου] **Α' μέρος**

Περίληψη: Από τις πρώτες κιόλας ψυχαναλυτικές ανακαλύψεις του Φρόυντ περί τα τέλη του 19ου αιώνα περί υστερίας, ανακαλύψεις χαρακτηρισζόμενες εκ τους αποτελέσματός τους ως άκρως ανατρεπτικές και επαναστατικές, κατέστη

απόλυτα σαφές ότι η υστερία, για τον ιδρυτή της ψυχανάληψης, αποτελούσε μια ιδιόζουσα μορφή εκτροπής του λόγου εκ της συνήθους οδού του και μετατροπής του σε σωματικό λόγο. Ως αιτία αυτής της μετατροπής ο Φρόυντ θεώρησε υπεύθυνα τα υπολείμματα των αναπαραστάσεων που ήταν αδύναμες να συγκροτηθούν ως τέτοιες. Άποψη που ο Φρόυντ, στο αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα, την επεξέτεινε ως μια γενική αρχή αφορούσα κάθε μια από τις υπόλοιπες ψυχικές νόσους, αλλά και την εξειδίκευσε για την κάθε μια εξ αυτών.

Ωστόσο, το καθοριστικό ερώτημα, αν το έργο του ψυχαναλυτή αφορά στην απελευθέρωση του υποκειμενικού λόγου, τον υποταγμένο στο εσωτερικό ξένο σώμα και τις απορρέουσες από αυτό άμυνες ή στην απελευθέρωση της γλώσσας, ως μιας προϋπάρχουσας δομής κατά τη γέννηση του υποκειμένου, φαίνεται να απασχολεί και να συζητείτε ακόμα εντόνως εντός της ευρύτερης ψυχαναλυτικής κοινότητας.

Ομιλία Τετάρτης 29 Μαρτίου 2017

«Γλώσσα, το ανθρώπινο σύμπαν»

[Μαρία Τσιλιβίγκου] **Β' μέρος**

Ομιλία Τετάρτης 31 Μαΐου 2017

«Η ψυχοσωματική στην ψυχανάληψη»

[Βασίλης Δημόπουλος]

Περίληψη: Η ψυχοσωματική Σχολή του Παρισίου (IPSO) διαφοροποιείται από άλλες προσεγγίσεις οι οποίες αφορούν την κατανόηση της ψυχοσωματικής νόσου (Σχολή του Σικάγου: Alexander, Groddeck, κ.α.). Οι τελευταίες θεωρούν πως στο ψυχοσωματικό νόσημα βρίσκουμε ένα ασυνείδητο νόημα, ενώ η IPSO το θεωρεί ως αποτέλεσμα αδυναμίας ψυχικοποίησης. Οι διεγέρσεις, μ' άλλα λόγια, οι οποίες ξεκινούν από το σώμα, βρίσκουν το δρόμο των αναπαραστάσεων και συναισθημάτων κλειστό και επομένως θα εκφορτιστούν μέσω συμπεριφοράς ή στο σώμα. Η εκφόρτιση στο σώμα προκαλεί ιστολογική βλάβη (αυτή είναι και η διαφορά από άλλες σωματικές δυσλειτουργίες, όπως η υστερία και η υποχονδρία), η οποία δεν έχει συμβολικό περιεχόμενο, είναι μία "τυφλή" νόσος. Γι' αυτό και λέμε πως αυτά τα νο-

σήματα αφορούν την κλινική του "κενού", του "άδειου", του "λευκού". Στο ερώτημα αν πρόκειται για έλθειμμα ή άμυνα, η απάντηση είναι δύσκολη, αν και η άμυνα της καταστολής (όχι απώθηση) φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο. Αποτέλεσμα αυτής, αλλά και άλλων αμυνών (διάψευση, διχοτόμηση μεταξύ σώματος – ψυχής) έχουμε την κλινική εικόνα μιας χρηστικής, μηχανιστικής ζωής, δηλαδή ζωής προσανατολισμένης σε συμπεριφορές απογυμνωμένες από το συναίσθημα, και της αποκαλούμενης θεμελιώδους κατάθλιψης. Σ' αυτές τις νοσολογικές οντότητες προτείνουμε τροποποίηση της αναλυτικής τεχνικής, με τον αναλυτή να είναι πιο ενεργητικός και να προτείνει σκέψεις και συναισθήματα τα οποία υπολείπονται στον θεραπευόμενο.

Εκπαιδευτικές και Κλινικές

Δραστηριότητες 2016-2017

Πενταετές Πρόγραμμα
Ψυχαναλυτικών Σπουδών

Το Πρόγραμμα συνίσταται σε εμπειρισταωμένη θεωρητική, κλινική και τεχνική ψυχαναλυτική εκπαίδευση. Βασίζεται στην εν τω βάθει κατανόηση του έργου του Σ. Φρόυντ με ιδιαίτερη έμφαση στη Μεταψυχολογική του διάσταση. Καλύπτει τις προεκτάσεις, διασυνδέσεις, ιστορικές εξελίξεις και σύγχρονες εμπλουτίσεις ολοκλήρου του ψυχαναλυτικού χώρου, πάντοτε υπό το πρίσμα των κλασικών τοποθετήσεων.

Η προσωπική ψυχανάληψη των σπουδαστών του Ινστιτούτου αποτελεί το ανεξάρτητο μεν σκέλος της εκπαίδευσης, παραμένει όμως απόλυτα συνυφασμένο με το θεωρητικό-κλινικό, και δεν έχει μέγιστο ή ελάχιστο χρονικό όριο.

Απευθύνεται σε επαγγελματίες του χώρου της ψυχικής υγείας που προτίθενται να εργασθούν ως ψυχαναλυτές. Η επιλογή των υποψηφίων για την πενταετή εκπαίδευση στο Ινστιτούτο γίνεται με κριτήρια αμιγώς ψυχαναλυτικά από Επιτροπή του Ινστιτούτου στην οποία μπορούν να συμμετέχουν και ψυχαναλυτές συνεργαζόμενοι με το Ινστιτούτο.

Οι υποψήφιοι υποβάλλουν έντυπη αίτηση που τους παρέχεται από το Ινστιτούτο ή μέσω της ιστοσελίδας του και, κατόπιν της συμπλήρωσής της, παρουσιάζονται για δύο ή τρεις εκτιμήσεις από διαφορετικούς ψυχαναλυτές, οι οποίοι καθορίζονται από την Εκπαιδευτική Επιτροπή του Ινστιτούτου.

Ετήσιο Σεμινάριο: «Εισαγωγή στην Κλασική Ψυχανάλυση»

Τα θέματα του σεμιναρίου καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα των βασικών ψυχαναλυτικών εννοιών που πηγάζουν από το έργο του Σ. Φρόυντ, συνδυάζοντας τη θεωρία με κλινικά παραδείγματα ψυχοθεραπείας και ψυχανάλυσης.

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες

- Ανάλυση του Εγώ
- Μηχανισμοί Άμυνας του Εγώ
- Αντιστάσεις στην Ψυχανάλυση
- Οι σχέσεις μεταξύ των συστημάτων (ασυνείδητο – προσυνειδητό – συνειδητό)
- Οιδιπόδεια και προ-Οιδιπόδεια Ψυχοσύνθεση
- Θεωρία των Ονείρων
- Νευρώσεις – Ψυχώσεις
- Η Σεξουαλικότητα των Δύο Φύλων
- Ναρκισσισμός
- Μαζοχισμός
- Ενορμήσεις

Απευθύνεται, κατά κύριο λόγο, σε επαγγελματίες του χώρου της ψυχικής υγείας.

Το Σεμινάριο διεξάγεται εβδομαδιαία, ημέρα Δευτέρα, ώρα 20:45 – 22:15, από Σεπτέμβριο έως Ιούνιο.

Το κόστος συμμετοχής ανέρχεται στα 900 ευρώ

Κλινικό Εργαστήριο Ομαδικής Εποπτείας

Το Κλινικό Εργαστήριο Ομαδικής Εποπτείας έχει σκοπό τον εμπλουτισμό των πρακτικών γνώσεων των επαγγελματιών ψυχικής υγείας μέσα από συζήτηση και επεξεργασία κλινικών περι-

στατικών. Οι συναντήσεις θα συνδυάζονται με θεωρητικές αναφορές και προτεινόμενη βιβλιογραφία εξοικειωμένα, ανάλογα με τις κλινικές ανάγκες εκάστου συμμετέχοντος.

Ενδεικτικές Θεματικές ενότητες:

- Σχέση θεραπευτή – ασθενή
- Διάγνωση
- Το Εγώ
- Το Ασυνείδητο
- Το Τραύμα
- Ψυχωσικοί μηχανισμοί άμυνας
- Νευρωσικοί μηχανισμοί άμυνας
- Οριακότητα

Το Εργαστήριο απευθύνεται σε επαγγελματίες υγείας και ψυχικής υγείας με κλινική εμπειρία και δυνατότητα παρουσίασης των κλινικών τους περιστατικών.

Το Εργαστήριο διεξάγεται ημέρα Δευτέρα, ώρα 22:00 – 23:00, ανά δεκαπενθήμερο, για ένα ακαδημαϊκό έτος.

Το κόστος συμμετοχής ανέρχεται στα 450 ευρώ/έτος.

Κλινική Υπηρεσία: Παροχή Ψυχανάλυσης Εξοικειωμένου Κόστους

Το Ινστιτούτο Κλασικής Ψυχανάλυσης προσφέρει τη δυνατότητα ψυχαναλυτικής θεραπείας (συχνότητας 3 και άνω εβδομαδιαίων συναντήσεων) με κόστος προσαρμοσμένο στις οικονομικές συνθήκες κάθε υποψηφίου προς ανάλυση.

Απαραίτητη προϋπόθεση είναι μία προκαταρκτική εκτίμηση καταλληλότητας του υποψηφίου προς ανάλυση.

Οι θεραπευτές που αναλαμβάνουν αναλύσεις εξοικειωμένου κόστους είναι μέλη του Ινστιτούτου με άρτια ακαδημαϊκή κατάρτιση και σημαντική κλινική εμπειρία.

Νέες εκδόσεις

- *Κάτω από το δέρμα. Μια ψυχαναλυτική μελέτη της τροποποίησης του σώματος*, της Alessandra Lemma (Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2016).
- *Το παιδικό ψυχόσωμα. Οδοί, Συμβόλαια, Προορισμοί*, του Αθανάσιου Αλεξανδρίδη (Εκδόσεις Γαβριηλίδης, Αθήνα 2016).
- *Το σώμα και οι ψυχικές αναπαραστάσεις του*, του Βασίλη Δημόπουλου (Εκδόσεις Γαβριηλίδης, Αθήνα 2013).
- *Δοκίμια Εθνοψυχανάλυσης*, του Georges Devereux (Εκδόσεις Επέκεινα, Τρίκαλα 2015).
- *Τραύμα και Ανθρώπινη Ύπαρξη*, του Robert D. Stolorow (Εκδόσεις Επέκεινα, Τρίκαλα 2015).
- *Από που αρχίζει το ανθρώπινο σώμα;*, του Pierre Fédida (Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 2014).
- *Δεύτερες σκέψεις*, του W.R. Bion (Βήτα Ιατρικές Εκδόσεις, Αθήνα 2015).

Συνέδρια

- ΣΥΝΕΔΡΙΟ: Μύθος και Παραμύθι. Διοργάνωση: Ελληνική Εταιρεία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας Παιδιού και Εφήβου (Αθήνα, 16-18 Μαρτίου 2018).

Παρουσίαση Βιβλίου

*Οι ψυχικές άμυνες και τα παράδοξά τους.
Δομικές και αμυντικές εργασίες του ψυχισμού*

του Βασίλη Δημόπουλου

ISBN: 978-960-527-979-0

Σελ. 288, τιμή: 16.00 Ευρώ

Εκδόσεις Αρμός

«Με ακούτε; Με ακούτε; Η μάνα μου δεν έχει πεθάνει!», μου έλεγε επαναληπτικά αλλά συναισθηματικά ψυχρά μια θεραπευόμενη την επομένη του θανάτου της μητέρας της. Από την πλευρά μου, ευρισκόμενος σε μια συναισθηματική κατάσταση όπου επικρατούσε η έκπληξη, η αμηχανία, αλλά και η αγωνία, άρχισα να αναρωτιέμαι:

Γιατί επιμένει στην αντιληπτική διάσταση των πραγμάτων («με ακούτε»); Τι έχει απογίνει το συναίσθημά της; Σε τι είδους αντικείμενο απευθύνεται;

Στο παράδειγμα που αναφέρω, έχουμε ψυχική σύγκρουση ή βρισκόμαστε στον χώρο της δυσκολίας της σύγκρουσης, η οποία εκφράζεται μέσα από το παράδοξο: «η μάνα μου έχει πεθάνει αλλά δεν έχει πεθάνει»; Ποιος είναι ο τόπος, εκείνο το «καταφύγιο» των ψυχικών αμυνών, στις οποίες καταφεύγουμε τόσο εκείνη όσο και εγώ;

Ο Βασίλης Δημόπουλος είναι ψυχίατρος, ψυχαναλυτής, μέλος της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας και της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης, διδάσκων αναλυτής της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας.

Οι κλινικές και θεωρητικές του αναζητήσεις αφορούν ιδιαίτερα το ναρκισσισμό, τη δόμηση και τις λειτουργίες του εγώ, την υποκειμενοποίηση, τις ψυχικές εγγραφές και τα παράγωγά τους, το όνειρο καθώς και την ψυχοσωματική. Τους προβληματισμούς του αναπτύσσει σε συνέδρια και σε δημοσιεύσεις άρθρων.

Το πρώτο του βιβλίο με αντικείμενο το ναρκισσισμό και με τίτλο *Η θεωρία και η κλινική του ναρκισσισμού*, κυκλοφορεί από τις εκδόσεις ΜΕΤΑ, 2010.

Το επόμενο βιβλίο με τίτλο *Το σώμα και οι ψυχικές αναπαραστάσεις του*, πραγματεύεται την σωματική πηγή των ενορμήσεων και τα παράγωγά τους, τις αναπαραστάσεις και το συναίσθημα. Εκδόσεις ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ 2013).

Institute of
Classical
Psychoanalysis

Αγίας Παρασκευής 115, 15234 Χαλάνδρι

Τηλ.: (+30) 210 3312104

Fax: (+30) 210 3312105

e-mail: classical.psychoanalysis@gmail.com

Skype: Institute of Classical Psychoanalysis Greece

www.psychoanalysis.edu.gr